

بررسی عملکرد سازمان ایرانگردی و جهانگردی (۱۳۷۶-۱۳۷۹)

دکتر سیاسی - فرهنگی

۱. مقدمه

جهانگردی عبارت است از فعالیت افرادی که برای استراحت، تفریح، دیدار دوستان و خویشاوندان، تجارت و امور حرفه‌ای، درمان بیماری، انگیزه‌های مذهبی - زیارتی و مانند این‌ها به خارج از محیط معمول زندگی خویش سفر می‌کنند و حداقل یک شب و حداکثر برای یک سال به طور متوالی در آن جا به سر می‌برند (WTO, 1993).

جهانگردی امروزه یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی و یکی از سه صنعت عمده جهان محسوب می‌شود. در سال ۲۰۰۰ میلادی، سفر و جهانگردی بیش از ۴/۵ میلیارد دلار فعالیت اقتصادی ایجاد کرد. سهم اقتصاد سفر و جهانگردی در تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۰۰، ۱۰/۸ درصد و در اشتغال جهانی ۸ درصد بود. به عبارت دیگر یک شغل از ۱۲ شغل جهان مربوط به بخش سفر و جهانگردی است.

این مقاله، چکیده پژوهشی است که به سفارش دبیرخانه دائمی بررسی عملکرد دستگاه‌های اجرایی، در دفتر سیاسی - فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی توسط گروه مطالعاتی به سرپرستی آقای دکتر وحید سینائی مدرس دانشگاه انجام گرفته و متن کامل گزارش در مرکز موجود است.

در سال ۲۰۱۰ تعداد مشاغل بخش سفر و جهانگردی به ۲۵۱/۶ میلیون یا ۹/۱ درصد از کل مشاغل جهان خواهد رسید (World Travel & Tourism Council, 2001).
تعداد جهانگردان بین‌المللی در سال ۲۰۰۰ به ۶۹۸ میلیون نفر و درآمدهای حاصل از جهانگردی بین‌المللی به ۴۷۵/۹ میلیارد دلار رسید (WTO, 2001). تعداد جهانگردان ورودی به ایران در سال ۲۰۰۰ (۱۳۷۹) در حدود ۱/۴۰۰/۱۰۰۰ نفر و درآمدهای حاصل از آن ۷۰۰ میلیون دلار برآورد می‌شود.

به دنبال تشکیل نخستین کابینه آقای سید محمد خاتمی، در اواسط سال ۱۳۷۶ با صدور حکمی توسط وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و متعاقب آن تصویب شورای عالی اداری، سازمان ایرانگردی و جهانگردی به عنوان سازمان متولی، سیاستگذار و ناظر بر فعالیت‌های بخش جهانگردی در ایران تعیین شد. این سازمان براساس اهداف و وظایف مصوب، وظیفه معرفی ایران و جاذبه‌های سیاحتی و زیارتی آن، جذب جهانگردان و ارتقای سطح خدمات به آن‌ها، افزایش سطح تسهیلات و کیفیت و کمیت تأسیسات جهانگردی، تشویق سرمایه‌گذاری، بازاریابی و گسترش مبادلات جهانگردی، نظارت بر عملکرد تأسیسات و واحدهای فعال و ایجاد هماهنگی در فعالیت‌های بخش جهانگردی را بر عهده دارد. (ناطق الهی، ۱۳۷۸، ص ۳۲۷-۳۲۲). این فعالیت‌ها در سازمان ایرانگردی و جهانگردی در معاونت نظارت، معاونت تحقیقات، آموزش و برنامه‌ریزی و دفتر بازاریابی و امور بین‌الملل انجام می‌شود.

۲. بررسی و ارزیابی عملکرد سازمان

الف) نظارت بر خدمات سیاحتی

وظایف نظارتی سازمان در دو محور اصلی، صدور مجوز: ۱) دفاتر خدمات مسافرتی و راهنمایان گشت، ۲) تأسیسات جهانگردی و نظارت بر آن‌ها انجام می‌شود.
تعداد متقاضیان تأسیس دفاتر خدمات مسافرتی و نیز تعداد مجوزهای صادر شده در فاصله سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ رشد قابل توجهی داشته است. در سال ۱۳۷۹ تعداد متقاضیان بیش از سه برابر سال ۱۳۷۶ و تعداد مجوزهای صادره بیش از ۲۵ برابر افزایش یافته است. افزایش قابل توجه مجوزهای صادره نسبت به میزان رشد متقاضیان از ایجاد گشایشی در سیاست‌های سخت‌گیرانه و محدودکننده پیشین حکایت می‌کند. اما از سوی دیگر، میزان ابطال پروانه‌های فعالیت از ۱۳ و تعلیق از ۱۶ مورد در سال ۱۳۷۶ به ۸۹ و ۱۳۸ مورد در سال

۱۳۷۹ رسیده است (دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی (الف)، ۱۳۷۷، ص ۴۵ / معاونت نظارت، ۱۳۷۹، ص ۱۳۱).

هرچند معلوم نیست چه تعداد از این ابطال‌ها و تعلیق‌ها مربوط به دفاتر تازه تأسیس است، می‌توان احتمال داد گسترش تخلفات دفاتر مسافرتی و عدم دقت کافی در احراز شرایط صلاحیت‌های تخصصی و حرفه‌ای متقاضیان در این امر مؤثر بوده‌اند. بر تعداد متقاضیان دریافت کارت راهنمایان گشت و نیز کارت‌های صادر شده در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ افزوده شده و نسبت بین آن‌ها نیز به نحو قابل توجهی بهبود یافته است. اما برخلاف روند موجود درباره دفاتر خدمات مسافرتی و راهنمایان گشت، از تعداد متقاضیان مجوزهای صادره برای تأسیس واحدهای اقامتی و پذیرایی میان‌راهی به میزان قابل توجهی کاسته شده، به نحوی که تعداد مجوزهای صادره در سال ۱۳۷۹ کم‌تر از ۲۵ درصد مجوزهای صادره در سال ۱۳۷۶ است (دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی (الف)، ۱۳۷۷، ص ۴۷ / معاونت نظارت، ۱۳۷۹، ص ۱۲-۶). هزینه زیاد ایجاد واحدهای اقامتی و پذیرایی میان‌راهی و بهره‌برداری از آن‌ها، ضریب اشغال پایین واحدهای اقامتی و اشباع نسبی بازار با توجه به تقاضای موجود عوامل اصلی در ایجاد این روند نزولی هستند.

در حالی که آمارهای موجود از افزایش قابل توجه عملکردهای نظارتی بر تأسیسات جهانگردی خیر می‌دهند، اما در مورد کیفیت این بازدهی‌ها و تأثیر آن‌ها در خدمات و فعالیت‌های تأسیسات اقامتی اطلاعی داده نمی‌شود. با توجه به آن‌که نظرخواهی‌های موجود از تحول قابل توجهی در خدمات تأسیسات جهانگردی حکایت نمی‌کنند، به نظر می‌رسد عملکردهای نظارتی، در مجموع صوری، سطحی و بیش‌تر ناظر بر امور فیزیکی هستند.

نظارت بر سفرهای نوروزی و خدمات مراکز اقامتی و پذیرایی نیز وضعیت مشابهی دارد. در حالی که تعداد کل بازدهی‌ها در نوروز ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ نسبت به نوروز ۱۳۷۷ در حدود ده برابر افزایش یافته است، اما از تعداد تعطیل موقت واحدها و «تنبیه و تعریض» آن‌ها در سال ۱۳۷۸ کاسته شده و در سال ۱۳۷۹ در آمارهای منتشر شده هیچ اطلاعی در این خصوص داده نشده است (معاونت نظارت، ۱۳۷۸، ص ۴۶ / معاونت نظارت، ۱۳۷۹، ص ۴۲-۳۹).

در مجموع به نظر می‌رسد وظایف نظارتی سازمان در سال‌های اخیر هرچند از نظر کمیت و آمارهای ارائه شده درباره آن رشدی قابل توجه و حتی «عجیب و باورنکردنی» داشته است، اما این رشد کمی تناسبی با افزایش کیفیت خدمات نداشته و در عمل محور نقل

نظارت، متوجه امور فیزیکی بوده است. اعمال نظارت‌های همه جانبه کیفی و فیزیکی مستلزم استفاده از کارشناسان مجرب و وظیفه‌شناس است. استفاده از گروه‌های غیر کارشناسی هرچند به افزایش آمارها و تعداد بازدیدها می‌انجامد، به ایجاد تغییرات پایدار و مثبت در کیفیت کمک نمی‌کند. پایداری نظارت و اعمال مؤثر آن مستلزم تقویت نهادهای مدنی - صنفی و واگذاری کنترل‌های کیفی و شکلی به آنها است.

ب) تحقیقات، آموزش و برنامه‌ریزی

فعالیت‌های تحقیقاتی در سازمان از برگزاری همایش‌های علمی، جمع‌آوری اطلاعات و تهیه گزارش‌های کارشناسی در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ به تدوین عناوین پروژه‌های تحقیقاتی و سفارش آنها برای اجرا به مراکز پژوهشی و تحقیقاتی در بخش خصوصی در سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ تغییر جهت داده است. به عبارت دیگر، در حالی که در سال ۱۳۷۶ حداقل پنج همایش استانی، ملی و بین‌المللی درباره جهانگردی در بخش تحقیقات برگزار شد (دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی (الف)، ۱۳۷۷، ص ۱۰)، در سال ۱۳۷۷ نقطه ثقل فعالیت‌ها به تشکیل هشت گروه مطالعاتی درباره موضوعات جهانگردی منتقل گردید، اما کم‌تر از نیمی از این گروه‌ها موفق به ارائه نتایج و محصولات مطالعاتی خود شدند (دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۴۴-۳۶).

در سال ۱۳۷۸ اجرای یازده پروژه تحقیقاتی از طریق عقد قرارداد با مؤسسات پژوهشی خصوصی در دستورکار قرار گرفت. اطلاعات موجود درباره این طرح‌ها نشان می‌دهد که هیچ‌یک از آنها در موعد مقرر به پایان نرسیده یا نخواهند رسید و با وجود آن که اسفند ۱۳۷۹ و خرداد و شهریور ۱۳۸۰ پایان مهلت اجرای آنها بوده یا خواهد بود، اما بیش‌ترین میزان پیشرفت آنها فقط در مورد برخی از آنها، اجرای فاز یک، در حد تدوین طرح راهنمای پژوهش و گردآوری و طبقه‌بندی اطلاعات است (معاونت تحقیقات، آموزش و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۰، ص ۶-۴ / دفتر تحقیقات و اطلاع‌رسانی، ۱۳۷۹).

خدمات آماری از دیگر فعالیت‌هایی است که هم‌اکنون در چارچوب فعالیت‌های تحقیقاتی و اطلاع‌رسانی سازمان صورت می‌گیرد. در مطالعات و انتشارات آماری سازمان

در فاصله سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ تنزل کیفی و کمی قابل توجهی دیده می‌شود* و از دامنه و تعداد مطالعات آماری و کیفیت و دقت آمارهای جهانگردی نیز کاسته شده است. ایجاد تغییراتی در سازمان اداری بخش آمار و نیروی انسانی آن، عدم همکاری کامل اداره کل امور اتباع نیروی انتظامی و وجود برخی ناهماهنگی‌های سازمانی عامل اصلی این تنزل کمیت و کیفیت بوده‌اند.

سیاست آموزشی سازمان بر آموزش شاغلان بخش جهانگردی و افزایش تعداد آموزش‌دیدگان آن متمرکز بوده است. به همین دلیل برخی از کلاس‌های آموزشی غیر مرتبط با جهانگردی حذف و با صدور مجوز تأسیس مؤسسه‌های آموزشی خصوصی و راه‌اندازی واحدهای آموزشی در استان‌ها، ظرفیت آموزش افزایش داده شده است. هرچند آمارهای موجود در مورد آموزش شاغلان بخش جهانگردی با بی‌دقتی‌ها و نقص‌هایی همراه است، در مجموع بخش آموزش شاهد رشد نسبی و قابل قبولی بوده است. تعداد شاغلان آموزش‌دیده بخش جهانگردی در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۸ در حدود ۴۵۰۰ و در سال ۱۳۷۹ در حدود ۳۵۰۰ نفر بوده‌اند (مرکز آموزش خدمات جهانگردی، سال ۱۳۸۰). با وجود این، کیفیت، استانداردهای آموزشی و امکانات دوره‌ها و مراکز آموزشی نیازمند نظارت، ارتقا و تجهیز هستند.

تدوین «برنامه ملی توسعه گردشگری» بنیادی‌ترین اقدامی است که در بخش برنامه‌ریزی جهانگردی ایران در حال انجام است. هدف از اجرای این طرح که با همکاری سازمان جهانگردی (WTO) و مشارکت UNDP صورت می‌گیرد تدوین راهبرد بازاریابی، توسعه منابع انسانی، ارتقای توانایی‌های بخش دولتی و اجرای عملی طرح‌های جهانگردی در یک منطقه «آزمایشی» است. براساس برنامه زمان‌بندی شده، برنامه ملی تا اواخر اسفند ۱۳۸۰ تهیه و اجرای عملی طرح آزمایشی نیز از اواخر اسفند ۱۳۸۰ آغاز و در ۲۹ فروردین ۱۳۸۱ به پایان خواهد رسید. این طرح توسط گروهی از کارشناسان خارجی و ایرانی تدوین می‌شود (ریدر، ۲۰۰۱ دفتر برنامه ملی توسعه گردشگری، ۲۰۰۱).

تهیه «برنامه ملی توسعه گردشگری» با همکاری مراجع و متخصصان بین‌المللی گام

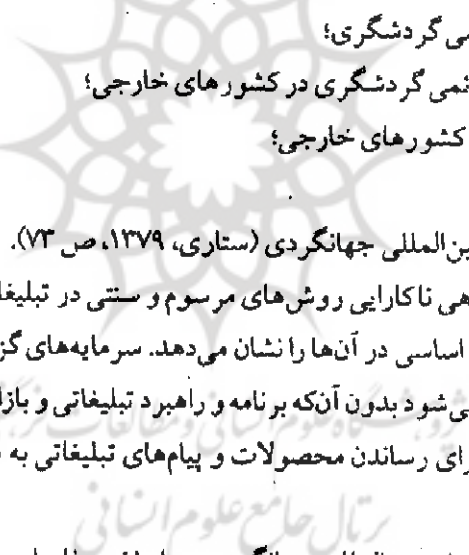
* برای اطلاع بیشتر مقایسه کنید فهرست انتشارات آماری سازمان را در گزارش اقدامات و عملکرد سازمان ایرانگردی و جهانگردی در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ و گزارش حوزه معاونت تحقیقات، آموزش و برنامه‌ریزی، سازمان ایرانگردی و جهانگردی سال ۱۳۷۹.

مهمی در توسعه جهانگردی ایران محسوب می‌شود؛ اما تهیه برنامه ملی توسعه گردشگری نیز با همه مشکلاتی که فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی در ایران از آن رنج می‌برند روبه‌رو است. فقدان و ضعف اطلاعات و آمارهای مورد نیاز، عدم همکاری مؤثر سازمان‌های مرتبط، دیوان‌سالاری اداری و مالی و کمبود محققان مجرب از جمله مهم‌ترین این مشکلات است. در چنین شرایطی تأمین نیروی انسانی مورد نیاز طرح با روش‌هایی که در ایران بازده مطلوبی ندارند، مانند چاپ آگهی در مطبوعات، نمی‌تواند کیفیت مورد نیاز و انتظار را فراهم آورد. ارتباط معاونت تحقیقات، آموزش و برنامه‌ریزی با متخصصان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها ضعیف و استفاده از آن‌ها در تدوین برنامه ناچیز است. در چنین شرایطی هشدارهای موجود درباره کیفیت و محتوای «برنامه» باید مورد توجه جدی قرار گیرد و از سوی دیگر فراموش نشود که برنامه ملی در تحلیل نهایی یک برنامه مطالعاتی، پژوهشی و البته راهبردی است و تهیه و تدوین آن در فرایند توسعه جهانگردی ایران و در چارچوب واقعیت‌های موجود هر چند گام مهمی است، از اغراق درباره نتایج آن نیز باید پرهیز کرد. اجرا و اعمال نتایج حاصل از برنامه ملی و نیز انجام وظایف سازمان ایرانگردی و جهانگردی و اساساً بخش جهانگردی در ایران نیازمند ایجاد پیوندها و هماهنگی‌های کارکردی در بخش‌های متعددی است که تحقق آن چه بسا از تهیه برنامه ملی نیز اساسی‌تر و دشوارتر باشد.

ج) تبلیغات، بازاریابی، تسهیلات و فعالیت‌های بین‌المللی

فعالیت‌های تبلیغاتی در سازمان ایرانگردی و جهانگردی در اشکال مختلف خود در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ گسترش قابل توجهی یافته است. مجموع ارقام تبلیغاتی تولید شده در سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۷۹ به ترتیب بالغ بر ۱۸۰/۰۰۰، ۱۳۳/۵۰۰ و ۷۵۵/۵۰۰ بوده است (دفتر بازاریابی و امور بین‌الملل، ۱۳۸۰). این محصولات تبلیغاتی که شامل پوستر، بروشور، کارت پستال، نقشه و مانند این‌ها هستند در داخل و خارج از کشور توزیع می‌شوند. در ارتباط با برپایی نمایشگاه‌های ایرانگردی تغییر مهمی رخ نداده است. تعداد این نمایشگاه‌ها در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ به ترتیب سه، دو، دو، و سه مورد بوده‌اند. شرکت در نمایشگاه‌های خارجی نیز برای سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۸ به ترتیب چهار، چهار و پنج مورد بوده است. از سال ۱۳۷۹ سازمان، برگزاری یا شرکت در نمایشگاه‌های خارجی را به بخش خصوصی واگذار کرد. براساس اطلاعات موجود در این سال، بخش خصوصی با هماهنگی سازمان

ایرانگردی در ده نمایشگاه بین‌المللی شرکت کرده است. اما مهم‌تر از رشد کمی فعالیت‌های تبلیغاتی، میزان تأثیرگذاری آن‌ها در تصمیم‌گیری گردشگران برای مسافرت به ایران است. براساس نتایج یک نظرخواهی از گردشگران خارجی حاضر در ایران، سفر ۸۲ درصد آن‌ها تحت تأثیر یا به واسطه تبلیغات مؤسسات و سازمان‌های ایرانی نبوده است. حتی تأثیر تبلیغات دفاتر خدمات مسافرتی ایران نیز در تصمیم‌گیری آن‌ها بسیار اندک و تنها نزدیک به ۱۹ درصد بوده است. نتایج این نظرخواهی نشان می‌دهد گردشگران خارجی تحت تأثیر اطلاعات دریافتی از دوستان و آشنایان و نیز از آژانس‌های مسافرتی کشور خود و مجلات تخصصی گردشگری که در خارج منتشر می‌شوند به ایران سفر کرده‌اند. این‌ها، منابع اطلاعاتی ۷۵ درصد از گردشگران خارجی برای سفر به ایران را تشکیل می‌دهند. همین بررسی نشان می‌دهد که به نظر گردشگران خارجی مهم‌ترین منابع و ابزارهای تبلیغاتی برای جذب جهانگردان به ایران به ترتیب اولویت عبارتند از:

- مجلات تخصصی گردشگری؛
- تأسیس دفاتر دائمی گردشگری در کشورهای خارجی؛
- رادیو تلویزیون کشورهای خارجی؛
- شبکه اینترنت؛

- نمایشگاه‌های بین‌المللی جهانگردی (ستاری، ۱۳۷۹، ص ۷۳).

نتایج این نظرخواهی ناکارایی روش‌های مرسوم و سنتی در تبلیغات جهانگردی ایران و ضرورت تجدید نظر اساسی در آن‌ها را نشان می‌دهد. سرمایه‌های گزافی مصروف تبلیغات جهانگردی در ایران می‌شود بدون آن‌که برنامه و راهبرد تبلیغاتی و بازاریابی مشخص و حتی نظام توزیع مناسب برای رساندن محصولات و پیام‌های تبلیغاتی به مشتریان آن‌ها وجود داشته باشد.

برگزاری اجلاس‌های بین‌المللی جهانگردی در ایران در فاصله سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ رشدی نیافته است. در حالی که در سال ۱۳۷۶ دو اجلاس مهم بین‌المللی در ارتباط با جاده ابریشم و اسکاپ در ایران برگزار شد، در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ هیچ‌گونه اجلاس بین‌المللی در ایران برپا نگردید. در سال ۱۳۷۹ نخستین اجلاس وزرای جهانگردی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در شهر اصفهان برگزار گردید. در سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹، هر سال چهار نشست دوجانبه جهانگردی با کشورهای دیگر برگزار شده است. در

فاصله سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ به ترتیب دو، سه، نه و هشت هیأت به نمایندگی از سازمان ایرانگردی و جهانگردی در اجلاس‌های بین‌المللی شرکت کرده‌اند (دفتر آمار مطالعات اقتصادی و بازاریابی (الف)، ۱۳۷۷، ص ۳۵-۳۴/ همان، ۱۳۷۸، ص ۵۰-۴۹/ دفتر بازاریابی و امور بین‌الملل، ۱۳۸۰).

با تشکیل سازمان ایرانگردی و جهانگردی، حضور مستقیم نمایندگان بخش دولتی جهانگردی در کمیسیون‌های مشترک همکاری‌های اقتصادی ایران و کشورهای دیگر و کمیته‌های تخصصی آن‌ها روبه افزایش نهاده است. در سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۷۹ نمایندگان سازمان به ترتیب در هفت، شش و شش کمیسیون شرکت کرده‌اند. تعداد یادداشت تفاهم‌های امضا شده در بخش جهانگردی در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ به ترتیب چهار، دو، شش و چهار مورد بوده است (دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی (الف)، ۱۳۷۷، ص ۳۴/ همان، ۱۳۷۸، ص ۵۰-۴۹/ دفتر بازاریابی و امور بین‌الملل، ۱۳۸۰). تعداد قابل توجهی از این یادداشت تفاهم‌ها با کشورهای همجوار و تحت تأثیر روابط و ملاحظات سیاسی بوده است و در واقع تأثیری در مبادلات واقعی جهانگردی و تبادل جهانگرد ندارند. نکته جالب توجه آن‌که در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ هر سال یک یادداشت تفاهم همکاری جهانگردی با کشورهای ارمنستان و یونان به امضا رسیده است.

هرچند با تبدیل معاونت سیاحتی و زیارتی به سازمان ایرانگردی و جهانگردی، امکان حضور فعال‌تر و مستقیم بخش دولتی جهانگردی در فعالیت‌های بین‌المللی فراهم شده است، به نظر می‌رسد سیاست و راهبرد خاصی بر فعالیت‌های بین‌المللی سازمان حاکم نیست. در واقع فقدان برنامه و راهبرد بازاریابی باعث شده است که چارچوب تعریف شده‌ای نیز برای فعالیت‌های بین‌المللی سازمان و سمت‌گیری‌های آن وجود نداشته باشد. در چنین شرایطی، اقدامات و فعالیت‌های بین‌المللی تابعی از سیاست و استراتژی بین‌المللی بخش جهانگردی نیست، بلکه تابع اقدامات و فعالیت‌های دیگر وزارتخانه‌ها و در برخی موارد سیاست‌ها و اقدامات واکنشی وزارت امور خارجه است.

در سال‌های اخیر تسهیلاتی در صدور روادید جهانگردان در نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، فرودگاه مهرآباد و مناطق آزاد کیش، قشم و چابهار ایجاد شده است. لغو روادید برای اتباع شش کشور عمان، امارات متحده عربی، قطر، بحرین، کویت و عربستان گام مهم دیگری در تسهیل سفر به ایران بوده است. در زمینه امور گمرکی

جهانگردان و خدمات فرودگاهی نیز گشایش محدودی ایجاد شده است، اما مشکلات مهمی همچنان وجود دارند. در مورد ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی در مبادی ورودی و خروجی نیز اقدام محدودی در برخی فرودگاه‌ها صورت گرفته است، اما تا ایجاد شبکه گسترده‌ای از مراکز اطلاع‌رسانی در مبادی ورودی و مقاصد گردشگری در کشور فاصله زیادی داریم. در اواخر سال ۱۳۷۹ مجوزهای لازم برای بانک‌ها در مورد خرید ارز جهانگردان به نرخ توافقی (روز) و بازخرید ارز فروخته شده صادر گردید. هرچند عدم پذیرش برخی از کارت‌های اعتباری عمده در ایران و محدود بودن مراکزی که کارت‌های اعتباری را می‌پذیرند همچنان از مشکلات جهانگردان خارجی به هنگام سفر به ایران به شمار می‌روند. تسهیلات بخش جهانگردی ایران با محدودیت‌ها و مشکلات اساسی مواجه است. برای جهانگردانی که قصد سفر شخصی و انفرادی به ایران دارند صدور روادید با مشکلات و تأخیرهایی مواجه است. ویزا برای زنان مجرد و جوان صادر نمی‌شود. دیدگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی نسبت به جهانگردان پررنگ هستند. هنوز در رفتار برخی مأموران دولتی در فرودگاه بر خوردهای سرد و غیردوستانه و در رفتار کارکنان بخش خصوصی و خدمات شیوه‌های کاسبکارانه و همراه با اجحاف دیده می‌شود. درباره حمل و نقل درون شهری و نرخ‌های موجود، اطلاعات مکتوب و موفقی در اختیار جهانگردان نیست. در خارج از شهرها، کمبود خدمات بهداشتی، علائم و نشان‌های لازم برای راهنمایی جهانگردان و تعدد پست‌های بازرسی مشکلات جهانگردان را دوچندان می‌کند.

۳. اهداف و برنامه‌های استراتژیک بخش

الف) رشد جهانگردی بین‌المللی

مهم‌ترین مؤلفه‌های تشکیل دهنده جهانگردی بین‌المللی در ایران ناظر بر ورود جهانگردان خارجی و درآمدهای حاصل از آن‌ها است. کشورهایی که خواهان توسعه جهانگردی خود هستند برای ایجاد تراز مثبت همواره تلاش می‌کنند بر تعداد جهانگردان خارجی و درآمدهای حاصل از آن‌ها بیفزایند و از تعداد سفرهای خارجی اتباع خود بکاهند.

ب) رشد جهانگردی ورودی

تعداد جهانگردان ورودی به ایران از حدود ۷۶۰ هزار نفر در سال ۱۳۷۶ با رشد متوسطی

معادل ۳۲ درصد به حدود ۱/۳۰۰/۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۸ رسید. تعداد جهانگردان ورودی به ایران در ۹ ماهه اول سال ۱۳۷۹ در حدود یک میلیون نفر بوده است و تخمین زده می شود که تعداد کل جهانگردان در سال ۱۳۷۹ به حدود ۱/۴۰۰/۰۰۰ نفر برسد.

در جدول شماره ۱ تعداد جهانگردان ورودی به ایران در سال های ۱۳۷۶ - ۱۳۷۹ و درصد رشد آن نسبت به سال قبل آمده است.

جز تعداد جهانگردان ورودی، سهم مناطق و کشورهای مختلف جهان در ترکیب جهانگردان ورودی به ایران اهمیت شایان توجهی دارد. در سال ۱۳۷۶ منطقه قفقاز بیش از ۴۰ درصد از جهانگردان ورودی و کشور آذربایجان به تنهایی نزدیک به ۴۰ درصد از کل جهانگردان ورودی به ایران را در اختیار داشته است. پس از منطقه قفقاز بیشترین تعداد جهانگردان ورودی به ایران مربوط به آسیای جنوبی بوده است. در این منطقه پاکستان بیش از صد هزار نفر و افغانستان نزدیک به هفتاد هزار نفر از جهانگردان ورودی به ایران را داشته اند. در همین سال تعداد جهانگردان ورودی از ترکیه بیش از ۹۰ هزار نفر بوده است. به عبارت دیگر، در حدود ۵۶۰ هزار نفر از جهانگردان ورودی به ایران که نزدیک به ۷۵ درصد از کل جهانگردان ورودی را تشکیل می دهند مربوط به چهار کشور آذربایجان، پاکستان، ترکیه و افغانستان بوده اند. این در حالی است که سهم کشورهای خاورمیانه و عربی خلیج فارس ۱۱ درصد و کشورهای اروپای غربی (بدون احتساب ترکیه) کم تر از ۵ درصد و قاره امریکا در حدود ۰/۳ درصد بوده است (دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی سازمان ایرانگردی و جهانگردی، (ج)، ۱۳۷۷).

جدول ۱ آمار ورود جهانگردان خارجی به ایران ۱۳۷۶ - ۱۳۷۹

سال	تعداد جهانگردان ورودی	درصد رشد نسبت به سال قبل
۱۳۷۶	۷۶۴۰۹۲	۳۳/۲
۱۳۷۷	۱۰۰۷۵۹۷	۳۱/۸
۱۳۷۸	۱۳۲۰۹۰۵	۳۱
۱۳۷۹	۱۰۳۶۱۷۶	-
(۹ ماهه اول سال)		

منبع: سال ۱۳۷۶: دفتر آمار و مطالعات اقتصادی و بازاریابی سازمان ایرانگردی و جهانگردی (ج)، سال ۱۳۷۷؛ مدیریت تحقیقات و اطلاع رسانی گروه آمار، سازمان ایرانگردی و جهانگردی، سال ۱۳۷۸؛ معاونت تحقیقات، آموزش و برنامه ریزی، بخش آمار و اطلاعات، سازمان ایرانگردی و جهانگردی، سال ۱۳۷۹؛ معاونت تحقیقات آموزش و برنامه ریزی، گروه آمار، سازمان ایرانگردی و جهانگردی.

در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ تغییر اساسی و مهمی در ترکیب جهانگردان ورودی به ایران صورت نگرفته است. در این سال‌ها به ترتیب، منطقه قفقاز (با اولویت آذربایجان)، آسیای جنوبی، اروپا (با احتساب ترکیه)، خاورمیانه، اقیانوسیه و آسیای شرقی، افریقا و آمریکا مناطق اصلی اعزام جهانگرد به ایران بوده‌اند. در این میان کاهش تعداد جهانگردان ورودی به ایران از منطقه آمریکا در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۸ حائز اهمیت است. در حالی که در سال ۱۳۷۵، ۳۴۸۷ جهانگرد از منطقه آمریکا (شامل امریکای شمالی و جنوبی) به ایران سفر کردند این تعداد در سال ۱۳۷۶ به ۲۳۳۲ نفر کاهش یافت. تعداد جهانگردان ورودی از منطقه آمریکا با یک کاهش ۴۸ درصدی نسبت به سال ۱۳۷۵، به ۱۸۲۵ نفر در سال ۱۳۷۸ رسید (مدیریت تحقیقات و اطلاع‌رسانی، گروه آمار، ۱۳۷۸ / بخش آمار و اطلاعات، ۱۳۷۹).

جدول ۲ درآمدهای جهانگردی بین‌المللی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۷۹)

سال	درآمد ارزی به دلار	میزان تغییرات نسبت به سال قبل	درصد افزایش نسبت به سال قبل
۱۳۷۶	۳۵۱/۷۲۹/۵۷۵	۹۰۵۰۱۱۰۰	۳۲/۶
۱۳۷۷	۴۶۴/۰۵۲/۳۹۰	۱۱۲۳۲۲۸۱۵	۳۱/۹
۱۳۷۸	۵۸۵/۶۹۲/۲۳۰	۱۲۱۶۳۹۸۴۰	۲۶/۲
۱۳۷۹ (۹ ماهه اول سال)	۵۱۸۰۸۸۰۰۰	-	-

منبع: به منابع جدول شماره یک مراجعه شود.

دو) درآمدهای جهانگردی

درآمدهای جهانگردی ایران طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۸ با متوسط رشدی معادل ۳۰/۹ درصد از حدود ۳۵۰ میلیون دلار به ۵۸۵ میلیون دلار رسیده است. متوسط مبلغی که یک جهانگرد در مدت اقامت خود در ایران خرج کرده است در سال ۱۳۷۶ حدود ۴۶۰ دلار و در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ در حدود ۴۷۰ دلار تخمین زده می‌شود. درآمدهای جهانگردی بین‌المللی در ایران در سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۷۹ در جدول شماره ۲ آمده است.

درآمدهای حاصل از ورود جهانگردان با تعداد جهانگردان ورودی به ایران تناسبی ندارد. این امر به دلیل ترکیب جهانگردان ورودی به ایران است. در حالی که در حدود ۷۵ درصد از جهانگردان ورودی از کشورهای همجوار ایران هستند، در سال ۱۳۷۶ تنها ۲۵۸۹۳ نفر یا

معادل ۳/۳۹ درصد از جهانگردان ورودی به ایران از هفت کشور اصلی مولد جهانگردان بین‌المللی در جهان یعنی فرانسه، آلمان، بریتانیا، ایتالیا، هلند، ایالات متحده ژاپن بودند. این امر باعث شده است که متوسط درآمد ایران به ازای هر جهانگرد ورودی از متوسط درآمد در جهان و حتی منطقه جنوب آسیا نیز بسیار کم‌تر باشد. متوسط درآمد به ازای هر جهانگرد ورودی در سال ۱۳۷۹ در جهان، مناطق مختلف و ایران در جدول شماره ۳ آمده است.

نرخ رشد جهانگردی بین‌المللی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸ - ۱۳۷۶ از نظر ورودی‌ها و درآمدها قابل توجه بوده است. اما باید توجه داشت که تداوم حفظ این نرخ رشد با دشواری‌های اساسی روبه‌رو است. اکنون به تدریج ظرفیت‌های خالی پس از پایان جنگ تکمیل شده و میزان مساعدت سیاست خارجی به رشد جهانگردان ورودی کارایی و نفوذ خود را از دست می‌دهد. هرچند آمارهای قطعی سال ۱۳۷۹ هنوز منتشر نشده‌اند، به احتمال زیاد کاهش محسوسی در رشد جهانگردی ایران ایجاد شده است، به نحوی که به جای دستیابی به ۱/۷۰۰/۰۰۰ نفر جهانگرد به احتمال زیاد تعداد جهانگردان ورودی به ایران در حدود ۱/۴۰۰/۰۰۰ نفر بوده‌اند. به عبارت دیگر، به جای ۳۰ درصد رشد مورد انتظار تنها ۷/۵ درصد رشد صورت گرفته است. این امر نشان می‌دهد از این پس افزایش ورودی‌ها به ویژه از بازارهای ثروتمند و مولد جهانگردان بین‌المللی مستلزم برنامه‌ریزی علمی، افزایش تسهیلات، ارتقای سطح خدمات و کیفیت آن‌ها، و رقابت در بازارهای بین‌المللی است.

جدول ۳ متوسط درآمد به ازای هر جهانگرد ورودی در سال ۱۳۷۹

مناطق	درآمد به ازای هر جهانگرد ورودی (دلار)
جهان	۷۰۰
افریقا	۳۵۷
امریکا	۱۰۰۱
اقیانوسیه و شرق آسیا	۷۶۰
اروپا	۶۱۵
خاورمیانه	۵۳۵
جنوب آسیا	۸۰۰
ایران	۵۰۰

منبع: WTO, Tourism Highlights, 2001. گروه آمار. ورود گردشگران بین‌المللی به ایران طی سال ۱۳۷۹.

یه مع بدلیمه رسته ز راجه ، ن آ ز ا ر س ل ر د ل ه آ ، و ن ا ی ا و ر د و ر ا و ن ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا R
 ر م ش ر ا م ن ن ر م ر م ش ر ا ر ل ر م د ر ا ل ی ا ی ا ل م د ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا ر ا R
 ز ا ر ش ی ا م ل ی ا ل ، ۷۷۲۱ و ۹۷۶۱ ر د ل ه ر ا ل ، م ل ش م ش ت ن ر د ل ه آ ر ا ل س ا ی ا ، م ش ر د و ر ا ل ر
 ت ل ع ا ل ل ع و ر ل ه آ ر ت ف (م ن ا ه ر م ت ی ف ل س ر م ش ر ا ر ل م د ر ا ل ی ا ی ا ز ا ر ا ی ا ۶۱۰۰۱۰۰۶۱۰۰۰
 ر ل ه آ و ر م ر ل ر ا ل ر ا ل ه و ت ل ق ی ق ص ت م ی ی د ل ه ۷۷۲۱ ، (ج) ر د ل ی ا ل ل و ر د ل ل ع ت ا
 ۸۷۲۱).

ر د ل ه آ م ن ا ه ر م ت ی ف ل س ر م ش ر ا ر ل م د ر ا ل ی ا ی ا ۸۷۲۱ ر ا ل ، م د ر ا ل ی ا ی ا ا ل ل ع ت و ر م ه ،
 ۹۷۲۱ ر د ل ه ر ا ل م ل ه ل ، م ل ش ل م ت ل ی ا ی ا ی ا م ل ه ، ۵ ل و ن ل م آ ا ل ل ع ت ر ل ه ا م ا م ل ش م ش ت ن
 م ا ی ا ز ا ر ا ر ا ر م ر ا م ن ا ه ر م ت ی ف ل س ر م ش ر ا ل م د ر ا ل ی ا ی ا ز ا ر ا ی ا ۶۱۶ ، م ل س ر ، ۸۷۲۱ ل
 م ل س ر ، م ل ش ل ل ر ا ل م ر ل ، م ل ش ل ه ر م ت ی ف ل س ر م ش ر ا R ا ل ی ا ی ا ، م ل ا ، ا ن ه ل م د ر م ه R
 ر د و ر ا ل ل ه آ و ر ا ی ا م م ر ا ل ی ا ی ا م ل ش ر ا ل ی ا ی ا م ل ش ر ا ل ی ا ی ا م ل ی ی ی ۶۱۶
 . م ن ا ۸۷۲۱ ل ۸۶۲۱ ر ا ل ز ا ن ا ی ا ر د ، ر ا ل ل ه آ ، ر ا ل ز ا ن ش ی و م ل م ن ی ا ر ل

ر د ی ف ل س ر ت ل ه ل م ی ف ل ه و ر م ت ل ا ت ل ی س ی ا ن ا ل ل ع ت و م ی ف ل م ل ش (ب)
 و ر م ل ع ا ز ا م ا ر د م ش ر م ل ش ل ب ر م ی ف ل س ر ت ل ه ل م ی ف ل ه و ر م ت ل ا ت ل ی س ی ا ن ا ت ی ف ل م ل ش
 و م ی و م ل ل ع ا و ز ا ر ش م ی و م ل ج ی و ، ر د ل ل م ل ه ، و ا ، م ی ق ت م ت س ی م ر م ل ل م ا ن ی ا
 م ی م ر د و ر ا ر ا ر ا ل ل ل و م ل ل ع ت م ت م ل و ا و ا م ر د و ر ل ل ع ت ا ر ا ل م ل و ن ر م ت ل ا ت ل ی س ی ا ن ا
 . م ل ش ل ی ا ی ا م ل ر م ت ل ا ز ا ی ا م ر ا ل ل ع ت

ر د ی ف ل س ر ت ی ف ل م ل ش (ج)
 م ل س ر ، ل ل ه ر ا ل ع ر د م ل ش ل ب ۹۷۲۱ ر ا ل ، م ل ش ر د م ل ی ج ، ر م ت ل ا ت ل ی س ی ا ن ا ت ی ف ل
 ا ل ل ع ت . (ب) ر د ی ا ی ا ل و ر د ل ل ع ت ا ت ل ع a ل ه و ر ا م ی (م ن ا ه ر م ت ی ف) . م ن ا ، م ر م ت م ۰۸۸۰۵
 و ر ل ه آ ر ت ف) . م ی س م ت م ۲۸۶۵۵ م ۷۷۲۱ ر ا ل ، ل م ل ع ا و ز ا ر ، م ی م ر د و R م ت م
 ر ا ل ل م ل ل ع ر ، ت ل ی س ی ا ن ا ز ا ت ی ف ل م ل ش . (ب) ، ۸۷۲۱ ، (ب) ، ر د ی ا ی ا ل و ر د ل ل ع ت ا ت ل ع a
 ت ل ی س ی ا ن ا ت ی ف ل ه ل ی ی و ر م ت م و م ل ش م ش ت ن R ل ه آ م ا ل ف ا م ت ، م ل م م ۸۱۸ ر ی ا
 ت ی ف ل م ل ش ا ن ا ر ا ل م ل م ، و ا ل م ا م م و ۹۷۲۱ و ۸۷۲۱ ر د ل ه ر ا ل ، ر م ش ر م ت ل ا
 م م ، ۹۷۲۱ ر a ل ت ی ف ل ل ی ا ی ا م ی م ت م ۰۸۸۰۵ ، ۸۷۲۱ ر a ل ، ر م ت ل ا ز ا ی ا ر د ی ف ل س ر
 و ر م ت ل ا ر ل م ل ع ا و ر د م م ی م ل ی ل ع ت ل ی ا ی ا م ی ت ی ف ل م ش ل ا م م ل م م و ا و م ی م ت و م ن ا

روح المعاني

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠، روح المعاني، ج ١، ص ١٠٠

لأنه في رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة.

رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة ٦ راجع
٠٨٦١ راجع رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة

رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	الذات المعكوفة	الذات
رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	٠٩	٩١٧٧
رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	٨٨	٦١٣٧
رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	٦١	٥١٧
رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	٥٨	٦٦
رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	٠٦	٥١٧
رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة	٥٩٢	٠٠١

رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة.

رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة.

رد المحتار مع رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة، ولأنه في رد المحتار بالذات والذات المعكوفة.

٦. نبیة راجعاً إلى راجعاً إلى

(راجعاً إلى راجعاً إلى) تامله ذلك

مال همه ١٧٧١ ل ٢٧٧١ راجعاً إلى مال... ٣٥١ في قوله... ٧٧٧١ راجعاً إلى... ٢٨٢ راجعاً إلى... ٢٧٧١ راجعاً إلى... ٨٧٧١ راجعاً إلى

تأمله ذلك... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى

تأمله ذلك... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى

تأمله ذلك... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى

٧٧٧١ راجعاً إلى راجعاً إلى (٧٧٧١ - ٨٧٧١) راجعاً إلى راجعاً إلى

تأمله ذلك... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى... راجعاً إلى راجعاً إلى

٨٧٢١ رال

١٠٠٨١٦١ ع ولسه هب ٦٧٢١ رال ع بقا ٩٢٠٩٢ ٨٥٩٠٩٢ غار حبله ناك رحلتوبه اعلتة رشوانفا -

٨٧٢١ رال نالول ع بقا

٦٧٢١ رال ع كاك نابلله ٢٥١ غاناك رحلتوبه ع ولسه غار حبله رشوانفا -

(١٠٠٨١٦١ ع ولسه اعلتة ٢٧٢١ ع ولسه هب ع هبل بن ناله اعلتة) هبل بن نالول رال ع كاك نابلله ٢٢٩

رحله رال غان حبله ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

لاله رشوانفا هب ٨٧٢١ رال ع رشوانفا ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

تساوه هب بطله اعلتة هبل بن ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

العلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

لسه ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

لسه ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

ع رشوانفا ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

تسوية رشوانفا ل لعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

غاللتة لعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

بالغثا خينا هب حبله ل لعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

رحله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

له تسمية

ناليلتة هب رشوانفا ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

رحله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

رحله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

رحله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

ل لعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

هبل رشوانفا ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

رحله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

لعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

لعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة ع ولسه هب ناله اعلتة

تجدید و اصلاحات (ج)

نتیجه نهایی سال ۰۷۲۱. در مورد اصلاحات و تغییرات در روزنامه خراسان، در این شماره به شرح زیر آمده است. در این شماره به شرح زیر آمده است. در این شماره به شرح زیر آمده است.

(۲۸۶۱-۲۷۶۱) ویرایش نهایی، روزنامه خراسان، شماره ۹، سال ۰۷۲۱

ردیف	شرح تغییرات	تاریخ	شماره	تعداد کلمات					تفاوت
				۲۷۶۱	۲۸۶۱	۲۸۶۱	۲۸۶۱	۲۸۶۱	
۱	تغییرات در روزنامه خراسان	۰۷/۰۷/۲۱	۰۰۱۰۰۶۱	۰۰۰۰۰۷۱	۰۰۰۰۰۱۲	۰۰۰۰۰۰۹۶	۰۰۰۰۰۰۲۲	۰۰۰۰۰۰۰۶	۲۱/۵۲
۲	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۸۱۲۲۸	۲۲۰۱	۹۱۲۸۷	۲۱۹۰۹	۹۲۰۶	۲۱/۹۲
۳	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۸/۰۵/۰۵	۲۸۶۵۵	۰۰۰۱۹	۰۰۰۲۹	۰۰۰۸۹	۰۰۰۱۷	۰۰۰۵۷	۲/۹
۴	تغییرات در روزنامه خراسان	۰۵/۰۵/۲۱	-	۰۵	۰۰۱	۰۸۱	۰۵۲	۰۰۲	۵/۹۵
۵	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۲۱۸۶	۷۱۲۶	۲۱۰۲	۲۱/۲	۲۱/۲۲	۵/۲
۶	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۲۱/۲۱	۲۱/۲۱	۲۱/۲۱	۲۱/۲۱	۲۱/۲۱	۵/۲
۷	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۵۱	۵۲	۵۲	۵۵	۰۹	۲۱/۲۲
۸	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۵۲	۷۲	۰۲	۲۲	۵۲	۲۱/۲۲
۹	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۵۱/۱۱	۲۲	۵۱/۵۲	۷۲	۸۲	۰۲
۱۰	تغییرات در روزنامه خراسان	۲۱/۰۶/۲۹	۲۱۰۶۲۹	۵۱/۲۱	۲۲	۵۲	۲۲	۰۵	۲۱/۱۵

تغییرات در روزنامه خراسان، در این شماره به شرح زیر آمده است. در این شماره به شرح زیر آمده است. در این شماره به شرح زیر آمده است.

تغییرات در روزنامه خراسان، در این شماره به شرح زیر آمده است. در این شماره به شرح زیر آمده است. در این شماره به شرح زیر آمده است.

